

nam ipsius subditi, vel aliorum, potest Prælati, præsertim Ecclesiasticus, præcipere subdito, ita ut teneatur servare præceptum ubicumque sit. Idemque facere potest sub censura, si alicui talis sit superior, ut potestatem habeat ferendi censuram. Quod exemplo supra posito declarari potest de Episcopo, qui potest præcipere alicui clerico, ne extra diocesim sacrum faciat, aut aliquid simile; et in religionibus id facilius contingit; posset enim Provincialis sub excommunicatione præcipere subdito, ut jejuset semel in hebdomada, quod facere tenebitur, etiamsi extra provinciam versetur. Et in hoc clare distinguitur præceptum territorii, seu provinciae, a præcepto personæ; nam licet in hac provincia esset consuetudo, aut præceptum jejunandi feria sexta, etiam sub censura, subditus qui extra illam versatur, non tenebitur illo præcepto, nec incurret censuram non jejunando, quod secus esset, si præceptum fuisset directe impositum personæ. Quod si hoc fieri potest per præceptum speciale, poterit etiam fieri per generalem sententiam, quæ solum est generale præceptum; ratio autem generalis et particularis non variat jurisdictionem, aut potestatem; et ideo in sententia generali veram censeo sententiam Bartoli, quod potestas non deest, si voluntas concurrat. Ad difficultatem ergo respondetur: cap. Ut animarum, loquitur de statuto territorii seu provinciae, non de præcepto imposito personæ, cui nos dicimus æquiparari sententiam generalem, et ideo sub decisione illius textus non comprehendit. Nec in præceptis personalibus, sive specialibus, sive generalibus procedit ratio illius textus; nam hæc præcepta (ut dixi) et prolatio censuræ secundam se non respiciunt territorium, sed personas; et ideo qui sic præcepit, non dicit proprie jus extra territorium; sicut qui absolvit subditum in aliena diocesi, non dicit jus extra territorium, sed ab illo abstrahit.

DISPUTATIO VI.

DE EFFECTIBUS CENSURÆ.

Hactenus institutionem, naturam, et causas censuræ declaravimus; solum superest, ut de effectibus ejus dicamus, ubi etiam si quidpiam desiderari potest, vel dicendum superest de fine, seu causa finali censuræ, simul explicabitur, quoniam finis, et effectus in eandem rem sæpe coincidunt. De attributis

vero, seu proprietatibus censuræ nihil dicere oportebit, quoniam quæ alicujus momenti esse possunt ad rem moralem, sufficienter tacta sunt explicando formam, et modum censuræ ferendæ, et explicando distinctionem censuræ in injustam et nullam; ibi enim indicavimus quæ sint substantialia, quæve accidentalia in censura, et præter hæc non habet alia attributa, nisi fortasse aliqua illi accommodentur in ordine ad effectum; ut, v. gr., quod vim habeat hunc vel illum effectum efficiendi, quæ attributa explicatis effectibus explicata remanebunt. Quanquam hæc vis, et habitudo ad effectus potius pertineat ad substantiam censuræ; nam tota ejus ratio in hoc consistit, ut sit vinculum inducens hos vel illos effectus afflictivos et pœnales ad comprimendam contumaciam. Atque ob causam pauca de his effectibus dicam; nam explicabuntur melius in singulis censuris, quoniam ex illis, seu per ordinem ad illos, propriæ rationes, seu differentie singularum censurarum a nobis explicandæ sunt. Duo igitur hic breviter trademus: primum, qui sint effectus communes omnibus censuris; secundum, quibus modis impediri sive excusari possint.

SECTIO I.

Qui sint, et quot effectus censuræ.

1. Finis censuræ duplex. — Quid sit finis remotus censuræ. — Quoniam finis, et effectus, ut dixi, in idem fere coincidunt, oportet in præsentem distinguere duplicem finem censuræ, scilicet remotum, et proximum; qui etiam dici possunt intrinsecus, et extrinsecus finis, vel etiam dici possunt finis operantis, seu ferentis censuram, et finis (aut quasi objectum) ipsiusmet censuræ. Finis remotus, qui etiam extrinsecus, et operantis dicitur, est fructus ille bonus, quem Prælati ferens censuram intendit per hujusmodi censuram aut legem, qua censuram fert, qui etiam potest esse multiplex, scilicet, temporalis, vel spiritualis. Quando enim aliquis excommunicatur, v. gr., propter temporale damnum quod alteri intulit, ut sæpe fit, et recte fieri potest, si debite circumstantiæ serventur, ut docent Theologi in 4, dist. 48, et specialiter D. Thomas, quæst. 2. art. 4, quæstiunc. 3, tunc fructus temporalis per talem censuram intentus, est, ut temporale damnum alteri factum restituatur, vel aliquid simile. Quod si talis fructus obtineatur, ille dici potest effec-

tus censuræ, quamvis remotus. Nunquam tamen fructus temporalis est tantum, aut præcipue intentus per censuram; nam cum illa sit pœna spiritualis, et gravissima, nunquam esset imponenda propter temporalem fructum, nisi hic esset conjunctus cum aliquo spirituali majoris æstimationis, magisque intentus per ipsam censuram. Hujusmodi autem in primis est observantia obedientiæ Ecclesiasticæ; deinde reparatio spiritualis lapsus commissi ab eo qui censura ligatur; ut nunc a peccato resurgat, et tandem spiritus ejus salvus fiat in die Domini, ut dicitur, 1 ad Corinth. 5. Atque hi omnes dici possunt effectus censuræ, remoti tamen, et valde extrinseci. Imo considerata natura, et qualitate censuræ, respectu illius per accidens, et quasi per occasionem consequuntur, licet respectu intentionis ferentis sint per se; et ideo dixi hujusmodi magis esse finis ferentis censuram. Atque ita fere loquuntur de hoc fine et effectu passim canonica jura, ut videre est in c. de Sentent. excomm., in 6, et in c. 4 de Exception., eodem libro, et in aliis, quæ, 11, quæst. 3, et 23, quæst. 6, et sub utroque titulo de Sententia excomm., continentur. De hoc ergo fine, et effectu remoto censuræ plura dicere non est necesse.

2. Quis sit finis intrinsecus censuræ. — Alius ergo est finis censuræ, qui est velati objectum ejus intrinsecum, ad quod proxime ordinatur, quod est ligare hominem spiritualiter, privando illam, his, vel illis spiritualibus bonis, et est proprius, ac per se effectus censuræ, tam ex parte ferentis illam, quam ex parte ipsiusmet censuræ. Ex parte quidem ferentis, quia hæc debet esse proxima intentio; imo supra diximus, hujusmodi intentionem esse simpliciter necessariam ad valorem censuræ. Ex parte autem censuræ, quia hoc solum est, quod ipsa potest per se efficere, sicut proprius effectus vinculorum est ligare, et corruptionis, seu privationis, auferre; quamvis inde possit sequi per accidens alius fructus, vel generatio.

3. Privationem aliquorum spiritualium bonorum esse effectum communem omni censuræ. — Quibus spiritualibus rebus privet censura. — De hoc ergo effectu loquendo, dicendum est privationem aliquorum spiritualium bonorum esse effectum communem omni censuræ; nulla enim est, quæ aliquid hujusmodi non efficiat, ut inductione facile probari potest ex multis juribus quæ habentur sub titulo de Sent. excomm., et de Cleric. excomm. mi-

nistr., et ea nunc omitto, quia infra tractando de singulis censuris ex professo asserenda sunt et explicanda. Ad hoc vero etiam faciunt ea quibus supra probavimus censuram esse pœnam spirituales, quia privat spiritualibus bonis. Et ibi etiam declaravimus, hunc effectum non ita esse adæquatum censuræ, ut non privet etiam aliquibus temporalibus bonis. Sed hoc illi specialiter attribuitur, tum quia hoc est præceptum, et quod propriam rationem talis pœnæ constituit; tum etiam quia hic effectus sine controversia est communis omni censuræ; privare autem temporalibus commodis, licet alicui conveniat, ut suspensioni, v. gr., fortasse tamen non omnibus, quod infra videbimus. Tum denique, quia etiam temporalia commoda non auferuntur per censuram nisi quatenus annexa sunt spiritualibus, ut, v. gr., suspensio privat fructibus beneficii, qui sunt annexi spirituali officio, et excommunicatio privat civili communicatione fidelium, qui, quatenus tales sunt, inter res spirituales merito computantur. Hic ergo est proximus, per se, et communis effectus censuræ, privare scilicet aliquibus spiritualibus bonis. Quæ autem sint hæc spiritualia bona, in singulis commodius explicabitur; nunc satis sit in genere dicere, esse res omnes sacras, quæ sunt in communi, et publico usu Ecclesiæ, ut sunt sacramenta, sacrificium, orationes publicæ, et quæ ad hæc ordinantur, ut templa, et alia hujusmodi, vel etiam ad quæ hæc ordinantur, ut sunt ipsimet fideles. Spiritualia autem bona interna, quæ in gratia, et virtutibus consistunt, non possunt per censuram auferri, quia hæc nemo perdit invito, nec nisi per propriam culpam; censura autem extrinsecus imponitur invito, et culpa non est, licet culpam supponat. Per se ergo non aufert gratiam, aufert tamen usum earum rerum, per quas ministerio Ecclesiæ gratia conferri solet, ut sunt sacramenta. De quibus omnibus postea sigillatim dicendum est.

4. Effectus intrinsecus censuræ duplex. — Hic solum addenda sunt duo, quæ in superioribus insinuata sunt: unum est, hujusmodi effectum esse duplicem, seu dupliciter fieri a censura, scilicet vel immediate, per se exequendo, et efficiendo illum, vel mediate, obligando tantum, aut ipsummet, qui censura ligatur, ut sese absteineat, et privet talibus bonis, aut alios, ut ipsum privent, seu cum illo non communicent. Uterque ergo istorum dici potest proprius, et per se effectus censuræ,

sive in singulis censuris uterque effectus reperitur, sive non, quod postea videbimus. In rigore tamen loquendo prior effectus in se ipso fit immediate a censura; posterior vero non in se, sed in obligatione, seu mediante illa. Unde, quando jura dicunt censuram per se ferre executionem, in cap. Pastoralis, § Verum, de Appellat., ubi in particulari sermo est de excommunicatione, extenditur tamen ad suspensionem et interdictum, ut notant Doctores in cap. Is cui, de Sent. excom., in 6, hoc (inquam) dictum cum proportione est intelligendum, et accommodandum. Nam prior effectus statim oritur ex censura in eodem momento, in quo absolute fertur, vel in absolutam transit per conditionem expletam, quando sub conditione lata fuit; posterior autem effectus in eo puncto non fit, nisi quoad obligationem, quæ postea executioni mandatur per voluntatem ejus qui censura ligatur, vel aliorum, quatenus ad eos talis obligatio pertinet. Considerant autem Juristæ hunc effectum censuræ, quasi inhærentem illi, qui censura ligatur; non quia re vera in illo aliquid ponat aut auferat; sed quia illa obligatio moralis eo modo, quo inesse potest, semper inest, et comitatur talem personam quocumque tendat, sicut accidens subjectum. Ex quo nascitur, ut excommunicatus alicubi, quocumque incedat, semper excommunicatus sit, et consequenter, ut ubique vitandus sit, seu privandus illis bonis, quibus per censuram privatus est. Quod in singulis censuris, et præsertim agendo de excommunicatione, latius tractabitur.

5. *Effectus censuræ non est de se perpetuus.* — Alterum notandum erat, hunc effectum censuræ ex vi illius non esse perpetuum, sed talem, ut possit auferri jure ordinario, et ex vi ipsius sententiæ ea intentione ferri, ut aliquando auferatur, quod in principio hujus materiæ, in ipsa definitione censuræ annotavimus, ut aliquas pœnas Ecclesiasticas a ratione censuræ excluderemus. Quocirca quotiescumque similes effectus ex intentione Ecclesiæ inferuntur, ut perpetui, et immutabiles jure ordinario, signum sufficiens est illos non inferri a censura, sed alia via et ratione. At vero licet effectus censuræ perpetuus non sit, tamen non habet, neque habere potest (si proprie de censura loquamur) definitum tempus durationis, sed incertum et indefinitum, scilicet, donec, consequuto alio effectu per se intento a Prælato, censura tollatur, nam, cum censura feratur ad reprimendam contumaciam, sicut contumaciæ ablatio, vel duratio non habet definitum tempus, sed pendet ex libera voluntate peccatoris, ita effectus censuræ per se non habet temporis litem, de qua re iterum in disput. seq. redibit sermo.

maciam, sicut contumaciæ ablatio, vel duratio non habet definitum tempus, sed pendet ex libera voluntate peccatoris, ita effectus censuræ per se non habet temporis litem, de qua re iterum in disput. seq. redibit sermo.

SECTIO II.

Quibus modis impediri possint effectus censuræ.

1. *Impedimentum censuræ duplex.* — Aliud est loqui de impedimentis censuræ, scilicet, ut injusta et invalida sit, aliud vero de impedimentis effectuum censuræ, supposito valore, et existentia (ut sic dicam) ipsius censuræ. De priori sensu dictum est disp. 5; hic de posteriori disputabimus; nam priori modo non impeditur proprie effectus, sed ipsa censura omnino nulla est, unde mirum non est, si nullum habeat effectum. Posteriori autem modo proprie impeditur effectus, supposita causa ex se sufficiente ad illum. Explicandum ergo est, an, et quomodo hoc contingere possit in censura.

2. *Effectus remoti censuræ per solam pravam voluntatem peccatoris impediri possunt.* — Ex qua declaratione intelligitur primo, quæstionem hanc non habere locum in effectibus remotis censuræ, quales sunt fructus omnes, qui per illam intendi aut sperari possunt, ut sectione præcedente declaratum est. Nam omnes illi impediri facile possunt, ne in re ipsa obtineantur, propter solam libertatem et duritiam peccatoris. Et ratio est, quia hi effectus non fiunt per se ab ipsa censura, sed solum quasi excitando mentem et voluntatem, cui excitationi voluntas resistere potest. Dico autem, hos effectus posse impediri, non tamen inculpabiliter impediri, quod in hac quæstione præcipue inquirimus, ut infra dicam; sed in hoc etiam resolutio est manifesta quoad hos effectus; nam si voluntarie et libere impediuntur, id non potest fieri sine culpa, quia intrinsece malum est in contumacia voluntarie perseverare; aliquando vero possunt impediri ex impotentia sine voluntate, et tunc fiet sine nova culpa, quia saltem fiet sine contumacia. Unde quoad mere internos et spirituales effectus, qui sunt interna contritio et resipiscencia, et consequenter salus animæ et gloria Dei, quoad hoc (inquam) non contingit, nisi vel casu aliquo, in quo antequam homo advertat statum et periculum suum, et quid agere debeat, vita vel ratione privatur, et consequenter potestate resipiscendi, vel quia

propter ignorantiam censuræ homo ab illa non movetur, ut resipiscat. Potest enim censura ferri in ignorantem, ut supra diximus; quamdiu autem ignoratur, nihil operari potest quoad hos effectus, cum solum operetur excitando et movendo affectum, qui modus operandi est media cognitione. At vero, si homo habeat cognitionem censuræ, tempus resipiscendi, non potest sine nova culpa hunc censuræ effectum absolute et simpliciter impedire, cum contumaciam suam corrigere tenetur.

3. *Potest quis sine nova culpa hunc effectum impedire, ex brevitate temporis vel impotentia morali.* — Dico autem, absolute et simpliciter, id est, toto tempore vitæ aut diuturno; nam quamvis hic effectus voluntarie impediatur per brevem moram, fortasse non semper erit nova culpa, quia hæc obligatio non est ita urgens, ut statim sine ulla mora sub reatu novæ culpæ mortalis executioni mandata sit, quia hoc neque est humanum, neque in ipsa forma censuræ continetur, nec ratione aliqua efficaci convinci potest; quare, si quis post cognitam censuram sibi latam, non habet novam voluntatem manendi in contumacia (hæc enim semper novum peccatum erit), sed solum non habeat statim voluntatem obediendi, quod sibi præcipitur, sed circa alia occupetur, aut aliquid temporis sumat ad cogitandum et deliberandum, quid et quomodo sibi agendum sit, non propterea statim novum peccatum committet. Cavendum tamen est, ne nimia sit mora; nam hæc sine dubio est contraria fini et intentioni censuræ, ita ut, licet quod diximus verum sit, physice considerando moram temporis, nihilominus absolute dici possit, omnem moralem moram in hoc negotio esse peccaminosam, quia, cum censura jam supponat contumaciam, quidquid illi moraliter additur, rationem majoris contumaciæ habet; unde, si novo affectu fuerit voluntaria, novum peccatum erit. Quanta vero futura sit mora, ut nova et moralis censenda sit, prudentis iudicio relinquendum est, considerata materia censuræ et concurrentibus circumstantiis.

4. Quoad externos vero effectus, restituenti, solvendi, aut similes, facilius potest hujusmodi impedimentum sine culpa intervenire, propter moralem impotentiam, ut per se manifestum est. De qua impotentia non possumus hic generalem regulam tradere, sed ex unaquaque materia petenda est ratio talis impotentiae et quid ad illam requiratur.

Advertendum est autem, hic non esse sermonem de impotentia, quæ antecedit censuram ferendam; nam hæc non solum impedit effectum, sed etiam ipsam censuram, ne valida sit, quia jam non fundatur in vera contumacia, juxta superius dicta; sed loquimur de impotentia, quæ post jam latam et contractam censuram consequuta est; illa enim, quamvis non statim censuram auferat, ut sequente disputatione dicemus, sufficit tamen, ut sine culpa impediatur prædictos censuræ effectus, cum nemo peccet in eo quod propter impotentiam omittit.

5. *Effectus immediate a censura manentes nullo modo impediri possunt illa manente.* — Secundo sequitur ex declaratione tituli supra posita, effectus illos, qui immediate, et per se fiunt, et executioni mandantur per ipsam censuram, nullo modo impediri posse, neque sine culpa, neque cum culpa ejus qui censura ligatur, quod secus est in aliis effectibus, qui fiunt media obligatione ipsius peccatoris. Declaratur prior pars; nam hi effectus sunt per se et non tantum per accidens, ut ostendimus. Rursus censura ipsa ex se affert secum executionem, juxta cap. Pastoralis. Et alioqui hujusmodi effectus non pendet ex consensu, voluntate aut scientia ipsius peccatoris; ergo non est, unde tales effectus possint impediri; non enim ex parte subjecti, in quod censura operatur, ut ratio facta ostendit; neque etiam ex parte ferentis censuram, cum in eo sit voluntas et potestas, ut supponimus; neque ex parte alicujus medii, vel distantiae, aut similis impedimenti, cum censura in absentem et quantumvis distantem, vel ignorantem operari possit, ut supra ostensum est, cumque modus operandi illius sit quasi incorporeus et invisibilis, eo quod pure moralis sit, in quo modo operandi hujusmodi impedimenta intervenire non possunt. Neque etiam hic fingi potest resistentia potentioris causæ, quæ hunc effectum impediatur; nam neque talis causa ratione aliqua ostendi potest; neque in re, de qua agimus, intervenire potest; causa enim potentior impedire posset ipsam censuram tollendo jurisdictionem vel alio simili modo; tamen supposito valore censuræ, et, ut ita dicam, in sensu composito, nulla causa superior habet jurisdictionem ad impediendum hunc effectum, cum sit quasi de intrinseca ratione ipsius censuræ, nec potest intercedere sufficientia, quia etiamsi injusta sit, dummodo sit valida, habebit hunc effectum, ut ex superioribus constat.

6. *Exceptio a regula.* — Potest vero excipi ab hac generali regula casus supra tractatus de privatione jurisdictionis per censuram; nam hic effectus ex illis est, qui immediate et efficaciter fiunt per ipsam censuram, et nihilominus si excommunicatus, v. gr., sit ignoratus et occultatus, toleratus tamen publice, non ita privatur jurisdictione, quin acta ejus teneant ex providentia Ecclesiæ propter commune bonum, juxta leg. *Barbatus*, ff. de Offic. Prætoris. Dicitur vero potest, hanc non esse propriam exceptionem; nam ille in se, et (ut sic dicam) in habitu privatus est jurisdictione; in tali vero usu seu actu publico Ecclesia illam supplet, et quasi actualiter influit, non obstante censura, ut talis actus valorem habere possit, quia ita expedit communi bono, ut dictum est. De quo vide *Castrum*, lib. 2 de Lege pœnali, cap. 15, circa secundam conclusionem finalem, et quæ ibi adducit.

De effectibus mediate a censura manantibus.

7. *Obligatio ad hos effectus, si non sit ignorantia, non potest impediri.* — Altera pars de alio genere effectuum probatur facile. Duo enim sunt in hujusmodi effectibus. Unum est obligatio ad aliquid agendum vel non agendum, ut ad non communicandum vel quid simile; aliud est executio talis obligationis, scilicet non communicare, etc. Quantum ad primum æquiparatur fere hic effectus cum aliis, de quibus in proximo puncto dictum est, quia censura per se ipsam inducit hanc obligationem, absque ministerio vel consensu ejus, qui censura ligatur; et ideo quoad hanc partem, etiam hic effectus impediri non potest. Solum quoad casum ignorantie potest constitui discrimen; nam licet hæc obligatio non requirat consensum, requirit tamen obligationem; et ideo si quis invincibiliter ignoret se esse censuram ligatum, impedietur hæc obligatio, sive dicamus, eam pro tunc non oriri, sive excusare hominem, ne contra illam agat, quod parum refert; nam quod attinet ad rem moralem, eodem revolvitur.

8. *Effectus hi possunt per ligatum impediri. — Non tamen per se loquendo sine culpa. — Hæc autem culpa, et pœna, quæ aliquando pro illa fertur, non potest dici effectus censuræ.* — Quantum vero ad secundum, potest sine dubio hic effectus impediri per voluntatem ipsius, qui censura ligatus est, quia ex vi solius censuræ non cogitur quasi physice (ut sic dicam) ut hunc effectum exequatur, sed

voluntarie, ut humano more illum exequi debet; ergo per eandem voluntatem et libertatem potest illum non exequi, atque ita impedire hujusmodi effectum. Verumtamen hoc per se loquendo, et ex vi censuræ, non fit sine culpa, et gravi, quandoquidem censura ex genere suo ad sui observationem graviter obligat; et ideo, nisi ex levitate materiæ culpa minuatur, ex genere suo hujusmodi transgressio gravis est et mortalis. Non debet autem nec potest hæc culpa inter effectus censuræ computari, quia hæc per se sequitur, neque intenditur, nec censura præbet moralem occasionem illius, sed alter ex malitia occasionem sumit; sicut lex non est causa culpæ, etiamsi per ejus transgressionem committatur; est enim lex justa et sancta, ut ait Paulus, licet, qui ea male utitur, pravus sit; ita ergo censura bona est; et ideo non est causa culpæ, licet per ejus violationem committatur.

9. *Solet autem propter hanc culpam nova censura vel novum impedimentum Ecclesiasticum incurri, ut excommunicatus celebrans fit irregularis, et communicans cum excommunicato incurrit excommunicationem minorem, et hoc modo dici solet irregularitas interdum esse effectus censuræ, et una censura, alterius.* Verumtamen neque hic proprie inter effectus numerandus est, tum quia est valde remotus, et nova lege aut sententia impositus, et non ex vi prioris censuræ; tum etiam quia culpa, quæ ibi interponitur, propter quam hæc nova pœna imponitur, non est effectus censuræ, ut dixi; ergo neque ipsa pœna, quæ magis remote comparatur ad priorem censuram et per novam voluntatem superioris fit, potest dici proprie effectus talis censuræ. Ac tandem, quidquid sit de hoc modo loquendi, hic non possumus commode de hujusmodi pœna dicere, quia nulla est certa, quæ ex violatione censuræ in communi nascatur, sed in singulis censuris, juxta varios modos violandi illas, oriuntur variæ pœnæ, et respectu alicujus specialis transgressionis fieri potest, ut nulla talis pœna sit ipso jure imposita, ac propterea hæc omnia commodius declarabuntur in singulis censuris, et explicando varios modos peccandi contra illas.

10. *Per accidens possunt hi effectus sine culpa impediri.* — Alio tandem modo potest impediri, seu non dari executioni hic effectus censuræ sine culpa ejus, qui censura ligatus est, et hoc solum est, quod hic indiget declaratione. In re hæc in primis statuo ge-

neralem regulam, scilicet, hoc nunquam posse accidere per se secundum moralem considerationem, sed solum per accidens, stante censura in sua vi. Illud voco per se fieri morali consideratione, quod ex certa scientia et libera voluntate fit; per accidens autem dicitur fieri, quod vel propter ignorantiam, vel propter impotentiam seu vim physicam aut moralem fit. Ex qua declaratione facile constat proposita regula; nam censura ex se obligationem inducit; ergo, si servari potest et sufficiens cognitio intervenierit, fieri non potest, ut absque culpa violetur. Dixi autem: *Stante censura in sua vi*, quia, si sit aliquo modo suspensa vel impedita, jam tunc ea ratione etiam ejus obligatio poterit esse suspensa, et consequenter tunc poterit sine culpa hic effectus impediri seu non mandari executioni. Quod etiam poterit per accidens contingere propter ignorantiam vel impotentiam, etiam dum censura in sua vi permanet, et quantum in se est, obligationem inducit. Igitur hæc tria explicanda supersunt, scilicet, quomodo contingat per ignorantiam, et quomodo per impotentiam, et quo item modo possit vis censuræ suspendi vel impediri.

Per ignorantiam posse hos effectus sine culpa impediri.

11. *Circa primum punctum de ignorantia fere nihil novi dicendum occurrit, sed generales regulæ de ignorantia superius insinuatæ applicandæ sunt.* Nam censura quoad hunc effectum solum habet vim ejusdem Ecclesiastici præcepti, ut in sequenti puncto amplius declarabo; et ideo, ita potest ignorantia excusare a culpa in ejus transgressione, sicut in aliis Ecclesiasticis præceptis. Ut ergo talis ignorantia excuset, oportet in primis, ut invincibilis sit; nam, si sit culpabilis, non excusabit, cum ipsa tunc voluntaria sit, et in ea consequenter sit voluntarius effectus subsequens. Quando vero sit judicanda invincibilis, quando vero culpabilis, juxta regulas superius positas disp. 5, sect. ult., judicandum est. Nam quæ ibi diximus circa transgressionem legis, cui est annexa censura, eadem proportionem locum habent in transgressione ipsius censuræ; et omnes modi ignorantie ibi insinuatæ, possunt etiam hic intervenire.

12. *Varii modi ignorantie proponuntur.* — Nam primo potest interdum hoc esse ignorantia juris, ut si quis ignoret esse prohibi-

in loco interdicto; aut potest esse ignorantia facti, ut si quis ignoret hunc locum esse interdictum; et utraque excusat, si invincibilis sit, ut esse potest; et neutra, si vincibilis; quamvis facilius admittatur, ut præsumatur ignorantia invincibilis in facto, quam in jure, ut supra etiam dictum est. Rursus potest ignorantia hæc interdum esse quoad habitum et actum primum, ut in exemplis positis; interdum vero solum actualis inconsideratio, ut cum quis omnino oblitus quod excommunicatus sit, celebrat, quæ inconsideratio perinde efficax est ad excusandum a culpa ac totalis ignorantia, si æque involuntaria sit. Quod est valde advertendum ad judicandum de irregularitate, vel de alia nova censura incursa per violationem censuræ; nam quacumque ratione talis violatio excusetur a culpa, vel propter solam naturalem inconsiderationem, excusabitur nova censura, vel etiam illa irregularitas, quæ non nisi propter talem culpam imponitur, ut suo loco latius dicemus.

13. *Ignorantia excusans debet esse in ipso censura ligato.* — Ultimo circa hunc punctum de ignorantia advertendum est, aliud esse censuram vel effectum ejus ignorari ab ipso, qui ligatus est, aliud vero esse occultum vel incognitum aliis. Nam quæ diximus procedunt de propria ignorantia, quæ reddit actum ipsius operantis involuntarium; et ideo excusatur. At vero, quod ignorantia sit occulta, aut ab aliis ignorata, non excusat ipsum ligatum, quominus censuram servare, et effectus ejus exequi debeat, per se loquendo. Quia, quod censura sit occulta, seu non sit denunciata aut publice promulgata, nihil minuit de valore et efficacia ejus; nam denunciatio, ut dicitur in cap. *Pastoralis*, § *Verum*, de Appell., non ligat de novo, unde nec per se auget obligationem ipsius ligati, nec tam fit propter ipsum, quam propter alios, ut et possint et debeant excommunicatum, v. gr., vitare, vel alio modo ad ipsos pertinente censuram servare, maxime post *Extrav. Ad evitanda scandala*. De qua infra in materia de Excom. late dicturi sumus, ubi etiam explicabimus, quo modo excommunicatus non denunciatus, seu occultus, teneatur ipse abstinere, cum alii non teneantur ipsum vitare, et quomodo hæc duo inter se cohæreant. Nunc ubi in genere agimus, satis sit generatim dicere, eum, qui occulte ligatus est, ex hoc solo capite, quod ejus censura est ignorata ab aliis, non excusari efficiendo actum per censuram prohibi-

ius, vel commodum aliorum interdum non sit censendus prohibitus talis actus usque ad denunciationem, in citato loco dicendum est, et in discursu hujus sectionis aliquid attingemus.

Per quam impotentiam possent effectus censuræ impediri.

14. Circa secundum punctum de impotentia, si illa sit physica et totalis, ut sic dicam, nulla est difficultas, quia tunc actio prorsus est involuntaria, ut si excommunicatus per vim cogatur adesse sacrificio Missæ, vel aliud simile opus facere, quod etiam definitum est in cap. Sacris, de His quæ vi metusve causa fiunt. Difficultas ergo solum est de impotentia morali, quæ intercedere censetur in his, quæ sine magno incommodo et difficultate vitari non possunt. Quod primo accidere potest ex causa extrinseca inferente metum et comminante mortem, vel aliud simile nocumentum, nisi aliquid agatur, quod ex vi censuræ prohibetur. Deinde ex aliis circumstantiis vel occasione oriri potest morale periculum alicujus gravis nocumenti temporalis, ut infamiae gravis vel alterius similis. Item aliquando potest timeri scandalum aliorum; et in omnibus his casibus est difficultas; quia vero res est gravis, melius sectione sequente expeditur.

SECTIO III.

Utrum metus impedire valeat effectum censuræ ita ut sine culpa omittatur.

1. Aliquorum opinio fuit propter metum nunquam licere agere quidpiam prohibitum per censuram, etiamsi malum, quod timetur, sit ipsa mors, et metus ipse tam gravis sit, ut in virum constantem cadere possit. Ita sentiunt multi auctores, qui tamen non in genere de omni censura, nec de omni effectu loquuntur, sed de communicatione cum excommunicato, quam putant esse ita intrinsece malam, ut propter nullum metum licere possit. Ita sentit Alexand. Alens., 4 part., quæst. 81, memb. 6, art. 2, alias quæst. 23, memb. 4, art. 6, § 2. Qui non tantum de communicatione in sacris, sed absolute de communicatione cum excommunicato loquitur, et non tam ex parte ipsius excommunicati, quam ex parte aliorum; tamen inde a fortiori colligitur idem dicendum esse de excommunicato, et ex similitudine rationis de quocumque ligato per

censuram, ad proprios actus cum proportionem comparatam. Adhibet vero limitationem, scilicet, si sufficiente deliberatione et consideratione id faciat; nam tunc, ait, non facit sine contemptu. Hæc tamen ratio infirma est; nam, qui ex solo metu facit, licet voluntarie, violenter facit, et ideo non contemnit, imo ipse metus, quantum est ex se, excludit contemptum, si aliunde non proveniat. Eandem vero sententiam indicat D. Thom., Quodlibeto 41, art. 9, et in 4, dist. 18, quæst. 2, art. 4, quæstiunc. 3, ad 4; et ibi Durandus, q. 5, ad 3; Gabr., quæst. 3, dubio 4; et inclinatur Richardus, art. 6, quæst. 2, ad 4; et Cajet., 1. 2, quæst. 96, art. 4, et 2. 2, quæst. 125; et Petrus Soto, lect. 3 de Excomm. Ubi etiam de communicatione extra divina ait, non excusari a culpa veniali, licet propter metum mortis fiat, quia veniale peccatum, etiam propter vitandam mortem, faciendum non est. Hoc vero improbableem censeo, ut a fortiori constabit ex dicendis. Nec enim quisque dicit peccatum veniale posse fieri ad vitandam mortem, sed periculum mortis ita suspendere obligationem legis, ut quod alias esset peccatum veniale, jam tunc non sit; nam si peccatum veniale est, et non est de re intrinsece mala, signum est obligationem esse satis levem, ideoque non solum propter periculum mortis, sed etiam propter minorem causam posse suspendi seu cessare. Tandem prædictam communem sententiam tenet Adrianus, Quodlibet. primo, art. 3, et in 4, quæst. 3 de Clavibus, ubi refert alios Canonistas, præsertim Abbatem, dict. cap. Sacris, circa finem. Idem tandem tenet Covarr., dict. § 3, num. 9, referens aliquos, quamvis aliis locis infra citandis, vel hoc limitare, vel non satis consequenter loqui videatur.

2. Fundamentum hujus sententiæ sumitur ex c. Sacris, de His quæ vi, ubi simul dicitur, communicationem factam cum excommunicato per vim, excusare a culpa, factam autem per metum, non excusare, quia prior est simpliciter involuntaria, posterior vero simpliciter voluntaria est, et ideo a mortali peccato non excusat. Ratio vero reddi potest, quia hæc prohibitio censuræ gravissima est; et ideo obligat, non obstante quocumque metu.

3. *Quædam notanda pro dubii resolutione.* — Sed hæc sententia magna moderatione indiget, quia præcise sistendo in his, quæ prohibentur per censuram, quatenus sic prohibita sunt, non videtur illa sententia

posse sustineri; distinguenda ergo est in præsentem duplex actio, quæ posita censura prohibita manet: una intelligi potest intrinsece mala supposita censura; alia non intrinsece, sed solum quia prohibita; ut, v. gr., sacerdotem excommunicatum, vel suspensum publice, audire sacramentum confessionis, et absolvere, aut excommunicare alium, intrinsece malum est, quia est intentare sacramentum, quod nullum futurum est ex defectu jurisdictionis; at vero eundem sacerdotem facere sacrum, non est intrinsece malum, sed solum quia prohibitum, quantum est ex vi censuræ; quod ideo addo, quia si talis sacerdos sit in peccato mortali, inde erit actio intrinsece mala, vel etiam, si sequatur scandalum; hæc tamen non sunt per se annexa censuræ, prout nunc loquimur.

4. Rursus distinguendum est de metu, si incutiatur in odium religionis, potestatis, aut censuræ Ecclesiasticæ, aut in ejus contemptum, vel, si solum incutitur propter alias causas aut rationes humanas. Neque enim necesse est, ut hoc ipso quod metus incutitur ad agendum aliquid contra prohibitionem censuræ Ecclesiasticæ, sit in odium, aut contemptum Ecclesiasticæ disciplinæ, sed aliquando potest esse propter delectationem, ut, si quis per metum cogat excommunicatum, ut secum confabuletur vel ludat, et perinde est, si e converso ipse excommunicatus alios cogat ad secum communicandum. Interdum etiam potest hoc fieri propter avaritiam, vel temporale lucrum, ut si quis metu mortis cogat sacerdotem tempore interdicti facere sacrum propter aliquod temporale lucrum, vel ut excuset aliquas expensas. Et multa alia similia motiva possunt facile excogitari in inferendo hoc metu, quæ per se non cedant in contemptum Ecclesiæ.

5. *Quando ex censura resultat in actione circumstantia intrinsece mala, propter nullum metum fieri potest.* — Quando ergo ex suppositione censuræ resultat in actione aliqua circumstantia, ratione cujus est intrinsece mala, tunc manifestum est, ob nullum metum fieri posse, quia non obstante metu actio manet ejusdem naturæ et cum iisdem circumstantiis; nam metus non confert jurisdictionem, si censura illam abstulit; et idem est in similibus; ergo non obstante metu, actio manet intrinsece mala; ergo non potest licite fieri etiam propter vitandam mortem. Quod non solum verum est de malitia gravi, quæ peccatum mortale constituit; sed etiam de

veniali, quia etiam leve mendacium propter ullum malum vitandum dici non potest. Hoc enim modo est universalis illa regula Apostoli: *Non sunt facienda mala, ut veniant bona*; esset enim aperta repugnantia in terminis; nam si essent facienda, scilicet, licite, et secundum rectam rationem, jam non essent mala.

6. *Si metus in odium, vel contemptum Ecclesiæ inferatur, tunc ob illud nunquam licet facere rem censura prohibitam.* — Deinde quando metus inferitur in odium, vel contemptum Ecclesiæ, tunc nunquam licet ob metum agere quod per censuram prohibitum est. Hoc etiam est per se notum, quia nullam legem Ecclesiasticam licitum est transgredi ob hujusmodi metum, quia esset, vel virtualiter negare fidem exterius, vel virtute contemnere, et contemptori cooperari. Atque ita intelligunt multi factum Hermenigildi, qui potius mori voluit, quam Eucharistiam ab hæretico sumere, c. Superveniente, 4, quæst. 4, et c. ult., 24, quæst. 4, ex Gregorio, lib. 3 Dialogorum, c. 31. Atque ita tandem limitare videtur priorem sententiam Adrianus, Quodlibet. 6, art. 2, ad secundam rationem. Verumtamen in his duabus propositionibus nihil speciale censuræ attribuitur; nam in omni genere actionis verum est, quod si ex aliqua mutatione objecti vel circumstantiarum reddatur intrinsece mala, fieri non posset propter cavendum quocumque damnum temporale. Ut in actionibus etiam forensibus, si quis privetur jurisdictione, quam antea habebat, jam non licebit illi ob vitandum temporale incommodum, aut quacumque alia ratione actionem ejus exercere. Simili modo, in quacumque re prohibita per legem, præsertim Ecclesiasticam, verum est, si in contemptum ejus inferatur metus, non licere ea de causa transgredi legem, ut supra tactum est, et in materia de Legibus latius est dicendum. Hæc igitur duo non ex propria ratione censuræ, sed ex generalibus principiis rerum moralium oriuntur.

7. *Ob vitandum grave detrimentum fieri potest licite quod sub censura prohibetur.* — Tertio igitur dicendum est: ob vitandum grave detrimentum, quod moraliter timetur per externam coactionem, seu comminationem, fieri potest absque peccato id, quod per censuram prohibitum erat. Hæc assertio intelligitur per se loquendo, id est, secluso scandalo, injuria religionis, et similibus. Eam tenet Soto in 4, d. 22, 1, art. 4, et sumitur etiam ex